СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ПАРЛАМЕНТАРЕН ИНСТИТУТ

РАБОТАТА НА ПАРЛАМЕНТИТЕ ВО ВОНРЕДНИ УСЛОВИ

--тематска анализа --

Фросина Дониновска Сусинов
советник истражувач и аналитичар по современи политички системи

март 2022 година

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ 3
ВОВЕД 4
I Европски парламент: Дигитализацијата како одговор на пандемијата 4
I.1 Првична реакција: Одлука на Бирото од 20 март 2020 година 5
I.2 Измена на Деловникот на Парламентот во декември 2020 година 6
I.3 Вонредни мерки во „исклучителни и непредвидливи околности 6
I.4 Постапка за одлучување 7
I.5 Опсег на можни мерки 7
I.6 Заштита на регионалната и политичката рамнотежа на Парламентот со насочени мерки 8
I.7 Нови пандемиски насоки: кон дигитален парламент 8
I.8 Сертификат ковид-19 и други безбедносни мерки 10
II Националните парламенти во земјите членки на ЕУ и пандемијата: две години подоцна 10
II.1 Учество на далечина: Две години дигитални парламентарни активности 12
II.2 Намалување на бројот на пратеници кои учествуваат во собраниските активности 15
II.3 Барање на сертификат за вакцинација за влез во парламентите 16
II.4 Враќање во нормала, со некои прилагодувања 17
ЛИСТА НА ИЗВОРИ 20

РЕЗИМЕ

Почетокот на пандемијата на корона-вирусот во март 2020 година ги соочи парламентите ширум светот со ново и невидено сценарио. Собраниските деловници во репрезентативните демократии најчесто се засновани врз принципите на плурализам и транспарентност, со цел да се обезбедат услови во кои претставниците на народот имаат можност јавно да ги соочат меѓусебните гледишта во слободна и фер атмосфера. Од тие причини, слободно може да се каже дека парламентарната практика и процедури кои се применуваа пред пандемијата во суштина се некомпатибилни со мерки кои бараат намалување на социјалните контакти и да се обесхрабрат - или директно да се забранат - масовните собири.

Како логичен резултат на усвојувањето на првите рестриктивни мерки кои имаа за цел да го ограничат ширењето на вирусот усвоен во земјите-членки на ЕУ во првите месеци од 2020 година, парламентите го следеа примерот и спроведоа конкретни мерки со цел да се обезбеди континуитет на парламентарната работа притоа ограничувајќи го ширењето на вирусот и заштита на здравјето на нивните членови и персонал.

Во раните денови на пандемијата, Европскиот парламент, заедно со некои други национални парламенти на ЕУ преземаа мерки насочени кон дигитализација на парламентарните активности во обид да обезбедат учество на сите пратеници во собраниските постапки и покрај кризната состојба.

Некои национални парламенти на ЕУ се одлучија за работа со намален број членови, а други одлучија да усвојат мерки за социјална дистанца, а притоа осигурувајќи се дека сите пратеници можат да продолжат да учествуваат во парламентарни активности. Речиси две години од почетокот на пандемијата со ковид-19, стапките на инфекција бележат повторен пораст низ цела Европа поради варијантата омикрон, па според тоа време е да се направи преглед на научени лекции од оваа здравствена криза од гледна точка на парламентарното право.

Оваа анализа го ажурира претходниот брифинг од април 2020 година и ги анализира измените во работата на Европскиот парламент и избрани национални парламенти на ЕУ во текот на пандемијата, со цел да се прикажат предностите, но и можните недостатоци на новите практики.

ВОВЕД

Пандемијата претставуваше вистински тест за новата парламентарна практика и процедури. Во поново време, парламентите не беа соочени со предизвикот да се приспособат за толку краток временски период на ситуацијата создадена од пандемијата јасно ставајќи ја во прашање самата идеја за законодавните тела како колективни советодавни тела кои усвојуваат одлуки по непосредни, јавни и плуралистички дебати кои се одвиваат во слободна и фер атмосфера[1]. Затоа, не изненадува фактот дека, пред појавата на пандемијата, ниту Деловникот за работа на Европскиот парламент, ниту некое од правилата на процедурата на националните парламенти анализирана во оваа анализа експресно се однесуваше на методите на работа кои би можеле да се усвојат во време на криза. Од почетокот на пандемијата, парламентите кои се предмет на оваа анализа имаат воспоставено низа мерки за справување со последиците од пандемијата притоа обезбедувајќи континуитет на парламентарната работа; некои од овие мерки сѐ уште се во сила. Во некои случаи, парламентите ги ревидираа нивните деловници преку воведување на итни одредби, создавајќи форма на „парламентарно право за вонредни ситуации“.

Дебатите и правни предизвици со кои се соочуваат тие парламенти ги покажуваат тешкотиите својствени во обидот да се дизајнира тело на закони што дозволува парламентите да се занимаваат со кризни ситуации притоа зачувувајќи го правото на избраните претставници да го остваруваат својот уставен мандат и советодавниот карактер на пратеничката функција.

Според тоа, оваа анализа има за цел да даде осврт на научените лекции од вонредните мерки донесени од страна на Европскиот парламент и избраните национални парламенти на ЕУ за време на пандемијата. Податоците користени за оваа истражувачка работа се преземени од брифингот на Европскиот парламент *Parliaments in emergency mode: Lessons learnt after two years of pandemic*.

Оваа истражувачка работа е изработена **по сопствена иницијатива** во Собранието на Република Северна Македонија, согласно *Правилникот за вршење на надлежностите на Парламентарниот институт.*

I Европски парламент: Дигитализацијата како одговор на пандемијата

Европскиот парламент и неговите работни тела усвоија многу различни мерки со цел обезбедување на континуитет на парламентарните и административните активности од појавата на пандемијата. На почетокот, кога сѐ уште не се знаеше дека пандемијата ќе трае повеќе од две години, решението беше привремено. Деловникот во тоа време не се однесуваше експлицитно на можноста за учество од далечина преку користење на електронски средства, иако тие одредби ќе бидат изменети подоцна во текот на пандемијата. Затоа, Бирото на Европскиот парламент одлучи да ја дополни

[1] Parliaments in emergency mode Lessons learnt after two years of pandemic. *European Parliament*. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/698879/EPRS_BRI(2022)698879_EN.pdf (Пристапено на: 22.2.2022).

одлуката за правилата со кои се регулира гласањето во Парламентот на 20 март 2020 година и да се воспостави „алтернативен електронски систем за гласање“, комплементарен на електронскиот систем за гласање што се користи во случај на работа од дома и кој не бараше пратениците на Европскиот парламент (ЕП) да бидат физички присутни за да учествуваат на собраниските седници и гласање. Првично, новиот систем беше дизајниран да го надополни постоечкиот привремено − само до 31 јули 2020 година, но подоцна сепак беше продолжен, иако во крајна линија ги постави темелите за дефинитивен одговор на Европскиот парламент на оваа криза.

I.1 Првична реакција: Одлука на Бирото од 20 март 2020 година

Системот воспоставен со одлуката на Бирото од 20 март 2020 година може да се користи само под одредени исклучителни околности што треба да ги оцени претседателот на Европскиот парламент, имено ако нормалната процедура за електронско гласање претставуваше ризик за здравјето на европратениците или персоналот на Парламентот или ако беше невозможно да се користи поради ограничувањата за патување на претставниците од земјите-членки. Европратениците можеа да присуствуваат на седниците на парламентот од далечина и со помош на платформа за видео конференција (Webex), а исто така можеше да се гласа и за време на седницата, иако гласањето од далечина не се одвиваше во реално време. Парламентот ја одржа првата пленарна седница со далечинско електронско учество на повеќето нејзини членови на 26 март 2020 година. Седумдесет и пет европратеници и претседателот на парламентот беа присутни, иако учеството од далечина не претставуваше обврска, туку можност што им се нуди на европратениците. Како што е наведено во одлуката, постапката за гласање од далечина на Европскиот парламент беше следнава:

Ако Претседателот одлучи да го користи алтернативниот електронски систем за гласање, одлуката мораше да биде објавена на веб-страницата на Парламентот најмалку 24 часа пред отворањето на седницата, заедно со списокот на пратеници за гласање, како и времето на отворање и затворање на гласањето. Европратениците ги добиваа гласачките ливчиња на нивните официјални е-пошти со точките што требаше да се гласаат на седницата и им беше дозволено одредено време за гласањето со цел да ги испечатат, да гласаат, да ги потпишат, да ги скенираат или фотографираат и на крај, да ги пратат преку нивните официјални е-пошти.

За објавување на резултатите од гласањето задолжен беше само претседателот по истекот на времето дозволено за гласање и сите важечки гласови се броеја. За да биде валидно гласањето од далечина, тоа требаше да биде потпишано од европратеникот и испратено по е-пошта, обезбедувајќи два начини за автентичност на идентитетот на европратениците кои гласаат од далечина.

Покрај револуционерната одлука на Бирото од 20 март 2020 година, во почетната фаза на пандемијата, Парламентот беше принуден да го измени нацрт-календарот на активности за 2020 година (Одлуки на Конференција на претседатели од 10 март 2020 година, 19 март 2020 година и 2 април 2020 година усвоена врз основа од Правилото 154(3) RoP) и вонредните седници беа свикани во Брисел – наместо Стразбур - врз основа на Правилото 154(4)

RoP на 26 март 2020 година и 16-17 април 2020 година за да се справи со итни предмети поврзани со ковид-19.

I.2 Измена на Деловникот на Парламентот во декември 2020 година

Една година по пандемијата, Европскиот парламент дојде до заклучок дека потребна е трајна промена во Деловникот за да се овозможи континуитет на парламентарна работа под исклучителни околности. На 17 декември 2020 година, Парламентот ги усвои измените на Деловникот, додавајќи ново Поглавје XIIIa и предвиде две различни ситуации во кои Парламентот или некои негови членови би можеле да работат во вонредни услови, вклучувајќи методи на работа на далечина, надвор од неговите вообичаени процедури: i) во случаи на „исклучителни и непредвидливи околности надвор од контрола на Парламентот“; или ii) кога „политичката рамнотежата во Парламентот е сериозно нарушена бидејќи значителен број пратеници или пратенички групи не можат да учествуваат во парламентарните постапки според неговите вообичаени процедури.

I.3 Вонредни мерки во „исклучителни и непредвидливи околности

Правилото 237а предвидува генерализирана шема применлива за сите членови на Парламентот под „исклучителни и непредвидливи околности кои се надвор од контрола на Парламентот и кои го попречуваат да ги извршува своите должности и да ги користи своите прерогативи според Договорите“ и постојат услови за привремено отстапување од вообичаените процедури на Парламентот неопходни за да му се овозможи на Парламентот да продолжи да ги извршува своите должности. Дефиницијата за „исклучителни околности“ вклучена во ова правило не се ограничува на сегашната кризна ситуација или пандемија, во обид да се покрие друга можна криза во иднина. Навистина, може да се најдат исклучителни околности секогаш кога „претседателот ќе заклучи врз основа на веродостојни докази потврдени, онаму каде што е соодветно, од службите на Парламентот, дека од безбедносни причини или како резултат на недостапност на технички средства ќе биде невозможно или опасно за Парламентот да се состане во согласност со неговите вообичаени процедури“.

Во такви „исклучителни околности“, може да се донесат вонредни мерки, но само како последна опција и до степен до кој тие се „строго неопходни за решавање на вонредните околности при што се разгледува“ (правило 237а (5)), т.е. во согласност со принципот на пропорционалност. Понатаму, правилото 237а мора да се примени со соодветно почитување на принципите на претставничката демократија и еднаков третман на пратениците, на правото на пратениците да го остварат својот пратенички мандат без попречување, вклучувајќи ги и нивните права кои произлегуваат од правилото 167 (повеќејазичност) и правото на слободно гласање, индивидуално и лично и на Протоколот бр. 6 за локацијата на седиштата на институциите и на одредени тела, канцеларии, агенции и одделенија на Европската Унија, анекси на Договорите, според кои Парламентот мора да одржи 12 седници во Стразбур,

вклучително и буџетската седница, дека дополнителни седници ќе се одржат во Брисел и дека неговите комитети се состануваат во Брисел.

I.4 Постапка за одлучување

Постапката за одлучување е утврдена во Правилата 237а (2) првиот потстав, кој предвидува дека вонредните мерки ги презема претседателот со одобрение на Конференцијата на претседатели. Меѓутоа, вториот потстав од ова правило предвидува отстапување под околности на „императивна итност", кога Конференцијата на претседатели не може да се состане ниту лично, ниту виртуелно. Во такви апсолутно исклучителни околности, претседателот може сам да одлучи да покрене вонредни мерки, но таквата одлука пропаѓа пет дена по нејзиното усвојување, освен ако Конференцијата на претседатели не ја одобри.

Понатаму, целата одлука или која било нејзина мерка може да биде предмет на пленарно одобрување без дебата (правило 237а (2) трет потстав). Таков преглед се активира на барање на членовите на политичката група или групи кои го достигнуваат барем средниот праг (десеттина од пратениците) и може да се активира „во секое време". Предлогот се става на дневен ред на првата седница на Парламентот по поднесувањето на барањето. Доколку вонредната мерка не освои мнозинство гласови, престанува по завршувањето на седницата на која се гласало; мерка која ќе се изгласа на пленарна седница не може да биде предмет на натамошно гласање на истата седница.

Во одлуките за вонредни мерки мора да се наведат причините врз кои се засновани (на пр. во услови на пандемија) и мора да бидат временски ограничени (правило 237а (4)). Тие стапуваат во сила со нивното објавување на веб-страницата на Парламентот или, ако тоа не е можно, откако ќе биде објавено „од најдобрите достапни алтернативни средства". Одлуката може да се обновува, дури и повеќе пати, но претседателот мора да ја отповика откако вонредните околности ќе престанат да постојат (правило 237(а) (4) четврти потстав).

I.5 Опсег на можни мерки

Опсегот на можни вонредни мерки што може да ги примени Парламентот е наведен во Правило 237а (3) и се однесува на („сите соодветни мерки ... и особено ... следново"), не ограничувајќи се единствено на можната употреба на методот за работа на далечина како што беше случајот со привременото Биро формирано со одлуката од 20 март 2020 година. Неисцрпната листа на мерки вклучува:

- одложување на закажана седница, или состанок на комисија за подоцнежен датум и/или откажување или ограничување на состаноците на меѓупарламентарните делегации и други тела;
- преместување на седница, или состанок на комисија од парламентарното седиште на едно од неговите работни места или на надворешно место или од едно од неговите работни места до седиштето

на Парламентот, на едно од неговите други работни места или на надворешно место;

- одржување на седница во просториите на Парламентот во целост или делумно во посебни сали за состаноци што овозможуваат соодветно физичко растојание; претседателот може по потреба да го определи начинот на кој се користат соодветните сали за состаноци со цел да се обезбеди дека се почитуваат барањата за физичко растојание;
- одржување на дел од седница, или состанок на парламентарните тела со учество на далечина преку користење на електронски средства (како што е предвидено во правило 237в);
- привремена замена на членовите во комисија од пратеничките групи, освен ако засегнатите членови се противат на ова (ако ад хок механизмот за замена во правилото 209 (7) не е доволен).

I.6 Заштита на регионалната и политичката рамнотежа на Парламентот со насочени мерки

Покрај општо применливиот режим предвиден според Правилото 237а, новододаденото Правило 237б се однесува на различна исклучителна ситуација која влијае само на одреден број пратеници.

Ако „од безбедносни причини или како резултат на недостапност на технички средства“ значителен број пратеници или цела политичка група не може да учествува во работата на Парламентот под неговите вообичаените процедури и таа околност може „сериозно“ да ја наруши политичката рамнотежа во Парламентот, претседателот, со одобрение на Конференцијата на претседатели, може да донесе мерки со цел да им овозможи на таквите членови да учествуваат со примена на избрани технички (како што е предвидено во Правилото 237в (1)) или други соодветни средства (правило 237б (1)). Опсегот на таквите мерки не се однесува на сите пратеници, туку само на „значителен број пратеници“ доколку исклучителните околности кои влијаат врз нив се случат „во регионален контекст“ или на членовите на политичката група(и) доколку тие исклучителни околности се надвор од контролата на таа група (правило 237б (2)).

I.7 Нови пандемиски насоки: кон дигитален парламент

Режимот на учество на далечина преку користење на електронски средства првично беше предвиден со одлуките на Бирото во март 2020 година и за прв пат беше применет на пленарната седница на 26 март 2020 година. Парламентот работеше под тој режим на далечинско учество непречено до измената на Правилото кое е усвоено на 17 декември 2020 година и стапи на сила. Режимот на далечинско учество на седниците на парламентот е целосно вградено во новото Правило 237в и продолжува да се користи на пленарните седници и комисии во моментот на пишување (јануари 2022), иако се развиени новите алатки за видеоконференции и решенија за далечинско гласање.

Услови што треба да се исполнат според режимот на далечинско учество на Парламентот (Правило 237в (2)):
- **Пратениците мора да бидат способни да го извршуваат својот пратенички мандат без попречување, вклучително, особено, нивното право да зборуваат на пленарните седници и во комисиите, за гласање и за поднесување текстови.**
- **Сите гласови ги даваат пратениците поединечно и лично.**
- **Системот за далечинско гласање им овозможува на пратениците да даваат обични гласови, прозивки и тајни гласања и да потврдат дали нивните гласови се бројат.**
- **Се применува единствен систем на гласање за сите пратеници, без разлика дали се присутни или не во просториите на Парламентот.**
- **Правилото 167 за повеќејазичност се применува „во најголема можна мера“.**
- **ИТ-решенијата се „технолошки неутрални“.**
- **Учеството на пратениците во дебатите и гласањето е управувано и надгледувано од службите на Парламентот директно и внатрешно и ИТ решенијата обезбедуваат високо ниво на сигурност.**

Според сегашните правила, режимот за далечинско учество може да се примени за сите пратеници (Правило 237а), како што е случај од почетокот на пандемијата, или може да се воведе селективно во насока на заштита на политичката и регионалната рамнотежа на Парламентот (според Правилото 237б), со што се применува само на засегнати пратеници (правило 237в (1) втор потстав), можност што допрва треба да се искористи. Понатаму, режимот за далечинско учество може да се примени на секој состанок на телата на Парламентот, вклучувајќи пленарни седници, состаноци на комисиите или состаноци на кое било од раководните тела на Парламентот (Правило 237с (3)).

За пресметување на кворумот и гласовите, членовите кои учествуваат од далечина се смета дека физички биле присутни во Парламентот. Можен е и хибриден режим, при што претседателот може да определи користење на просториите на Парламентот при примената на режим на далечинско учество, со присуство на одреден максимален број на пратеници со физичко присуство (правило 237в (4)). Освен усните изјави, дозволени се и писмени изјави како отстапување од правилото 171 (11). Бирото ги донесе деталните мерки за регулирање на гласањето според новиот режим на далечинско учество со одлуката донесена на 8 февруари 2021 година.

Примената на новите правила, спроведени преку низа одлуки на Претседателот започна со донесување на Одлуката од 13 јануари 2021 година за вонредни мерки, и со Одлуката од 11 јануари 2021 година за одржување на дел-сесија. Овие одлуки дозволија режимот на учество на далечина да се применува според новото правило 237а на пленарната седница, комисијата и меѓупарламентарните состаноци на делегации, како и на други состаноци на парламентарните тела. Покрај тоа, во јануари и февруари 2021 година Пленарните седници беа преместени од Стразбур во Брисел за да се избегнат непотребни патувања. Овие одлуки беа проследени со голем број други, со што се прошири примената на режимот на учество на далечина до моментот на пишување и поместување на пленарната седница во март, април и мај 2021 година од Стразбур во Брисел (11 февруари 2021 година, 13 април 2021 година

и 12 мај 2021 година). Парламентот се врати во Стразбур на седницата во јуни 2021 година, но обидите за повторно состанување на пратениците со целосно физичко присуство на европратениците беше загрозено од скокот на инфекции предизвикани од омикрон варијанта на вирусот ковид-19. Со одлуката од 15 декември 2021 година, беше предвидено пленарната седница во јануари 2022 година (17-22 јануари 2022) да се одржи со физичко присуство на сите пратеници во Стразбур, со користење на две други простории за да се обезбеди социјално дистанцирање. Сепак, со оглед на влошувањето на епидемиолошката состојба, претседателот на парламентот донесе нова одлука на 13 јануари 2022 година со која го врати режимот на учество на далечина вклучително и за пленарни седници.

I.8 Сертификат ковид-19 и други безбедносни мерки

Заедно со одлуките кои се однесуваат на работните процедури на Парламентот, раководните тела на Парламентот усвоија низа безбедносни мерки за заштита на здравјето на своите членови и персонал. Под Правилото 22(5) RoP, а за некои мерки, исто така, според Одлуката на Бирото од 15 јануари 2018 година за правилата за управување со безбедноста во Европскиот парламент, претседателот донесе низа одлуки за ограничување на пристапот до просториите на Парламентот, со кои се воведува обврска за носење маска од мај 2020 година, воведување проверка на телесна температура при влез како и барање од сите надворешни посетители да покажат валиден ЕУ дигитален сертификат за вакцинација за сите посетители на Парламентот од 6 септември 2021 година.

Во оваа насока, безбедносните мерки се зајакнуваат или олабавуваат според моменталната епидемиолошка состојба. Меѓу нив, условот да се прикаже валиден ЕУ дигитален сертификат за вакцинација за влез во просториите на парламентот заслужува посебно внимание, затоа што беше проширен и на пратениците и персоналот со Одлука на Бирото од 27 октомври 2021 година, која стапува во сила на 3 ноември 2021 година.

Одлуката беше заснована на Правилото 25, и на Прописите за персоналот (член 1е (2)) и условите за вработување на други службеници на Европската унија (членови 10 (1), 80(4) и 126 (2)) и беше оспорен пред Судот на правдата на ЕУ и од група земји членки (Т-710/21) и од членови на персоналот (Т-711/21), тврдејќи дека мерката несоодветно ги ограничува правата на пратениците да го вршат нивниот пратенички мандат и правата на персоналот на Парламентот да ја врши својата работа. Иако Основниот суд прво додели привремена мерки во корист на жалителите, мерките беа укинати на 30 ноември 2021 година. Сѐ уште се чека судот да донесе конечна одлука по предметите.

II Националните парламенти во земјите членки на ЕУ и пандемијата: две години подоцна

Како што беше случајот во Европскиот парламент, избувнувањето на пандемијата во март 2020 година принуди многу национални парламенти ширум светот брзо да ги приспособат своите вообичаени работни процедури со

цел зачувување на парламентарната активност во новото кризно сценарио. Во првите месеци по појавата на пандемијата, земјите членки на ЕУ следеа три главни пристапи во организирање на парламентарната активност:

i) имплементација на нови системи за да се овозможи учество на далечина на пратениците со електронски средства на парламентарните седници и комисии (Полска и Белгија);
ii) намалување на бројот на присутни пратеници кои учествуваат на пленарните седници или состаноци на комисиите, во однос на законски потребниот кворум (што би можело за тие цели дополнително да се намали, како во случајот во германскиот Бундестаг) и да се запази политичката рамнотежа помеѓу групите (Парламентот на Австрија, Националното собрание на Франција, двата дома на Парламентот на Ирска или Парламентот на Шведска);
iii) комбинирана опција (понекогаш се користи во комбинација со една од другите две, како во полскиот пример) на обезбедување на социјално дистанцирање со различни средства, на пример со сместување на пратениците низ различни меѓусебно поврзани сали за состаноци (на пр. Парламентот на Летонија) или преместување на состаноците на парламентот во поголеми простории (на пр. Парламентот на Ирска и Парламентот на Луксембург).

Речиси две години подоцна (во јануари 2022 година), сликата на парламентарните методи на работа во националните парламенти на земјите членки на Унијата е изменета до одреден степен. Од една страна, некои национални парламенти сè уште работат според аранжманите воспоставени на почетокот на пандемијата за спречување на ширењето на вирусот и заштита на здравјето на пратениците и вработените. Меѓутоа, во некои случаи тие аранжмани се користат наизменично, не постојано, во зависност од епидемиолошката состојба или парламентарните потреби.

Во оваа насока, се анализираат решенијата што денеска ги спроведуваат националните парламенти во суштина исто како и на почетокот на пандемијата (учество на далечина, намален број на присутни членови или социјално дистанцирање) и скоро две години од почетокот на пандемијата, алатките на располагање на парламентите за решавање на последиците од кризата, се чини дека не вклучуваат никакви нови револуционерни решенија. Од друга страна, некои од националните парламенти одлучија да се вратат на нивните стандардни работни методи, со некои адаптации кои имаат за цел да обезбедат безбедно работење и средина за пратениците и вработените во собраниските служби: на пр. барање за покажување сертификат за примена вакцина против ковид-19 со цел влез во парламентарните простории, задолжително носење на маски и/или средства за дезинфекција на раце, вршење температурни проверки на влез во просториите на парламентот и/или обезбедување социјално растојание, се едни од почесто донесените мерки. Во секој случај, ситуацијата може повторно да се промени во некои од националните парламенти во наредниот период со оглед на непредвидливоста и појавата на нови соеви на вирусот.

II.1 Учество на далечина: Две години дигитални парламентарни активности

Почетокот на пандемијата предизвика голем дел од национални парламенти на земјите членки на ЕУ да воведат различни методи за учество на далечина преку користење електронски средства од страна на пратениците за вршење на нивните парламентарни активности.

Решенијата за учество на далечина имплементирани во раните месеци од пандемијата сè уште се во употреба во парламентите на некои земји-членки (**Шпанија, Белгија** и **Германија**, иако повеќето се однесуваат во вториот случај само за комисиите), додека некои други национални парламенти усвоија нови правила кои дозволуваат учество на далечина во парламентарните процедури (**Хрватска** и **Естонија**).

Двата дома на **шпанскиот Парламент** беа меѓу првите кои ги користеа методите на учество од далечина со цел обезбедување континуитет на парламентарната работа на почетокот на пандемијата. Унапредувањето на постоечките одредби за далечинско електронско гласање на пленарната седница, им овозможи на пратениците од двата дома на шпанскиот Парламент да го дадат својот глас од далечина на пленарна седница и првите пленарни седници по почетокот на пандемијата, вклучително и оние на кои се одлучува за продолжување на вонредната состојба прогласена од владата, се одржаа во двата дома со ограничено физичко присуство на пратениците и далечинско електронско гласање. Во Долниот дом од **шпанскиот Парламент** (Congreso de los Diputados), далечинско електронско гласање се користеше за време на пандемијата, но не за секое пленарно гласање и не на истиот генерализиран начин како на почетокот на пандемијата. Со одлука донесена од Бирото на 28 октомври 2021 година, гласањето од далечина со користење на електронски средства може да се користи во одредени случаи како на пример: бременост, породилно отсуство, татковско отсуство, сериозна болест, самоизолација или инфекција со ковид-19 или во други исклучителни околности. Оваа последна можност е искористена за да се одобри гласање од далечина на генерализиран начин (за сите членови кои сакаат да го користат системот) за одредени пленарни седници. Во **шпанскиот Сенат** користењето на постапката за гласање на далечина на пленарната седница беше правило до 28 септември 2021 година. Од 30 ноември 2021 година, Претседателството на Сенатот може да одлучува за користење на постапката за гласање на далечина за конкретни седници кога не може да се користат редовни постапки за гласање и по сослушување на претставниците на сите парламентарни групи.

Двата дома на **белгискиот Парламент**, исто така, сè уште го користат режимот за учество од далечина донесен на почетокот на пандемијата. Во Долниот дом на белгискиот Парламент постапката за гласање на далечина е воведена врз основа на измените на Деловникот донесени на 26 март 2020 година. Белгискиот Сенат ги измени правилата во врска со постапката за далечинско учество на пленарните седници и состаноци на комисиите во текот на пандемијата (15 мај 2020 година), но сегашните членови 43 и 45 предвидуваат и постапка за гласање од далечина како и можноста да се земат во предвид гласовите на одредени пратеници кои го даваат својот глас од далечина како и физички присутните пратеници заради постигнување кворум под исклучителни

околности како што се ризик од загрозување на јавното здравје и спречување на сенаторите да бидат физички присутни во Комората.

Ситуацијата е делумно поинаква во **Романија**, која јасно заземе став да се дигитализираат парламентарните активности на почетокот на пандемијата. Иако романскиот Долен дом одлучи на 2 април 2020 година да го измени својот Деловник за да им овозможи на членовите да учествуваат и гласаат од далечина на пленарните седници и состаноци на комисиите во исклучителни околности, по спроведените консултации со пратеничките групи, долниот дом набрзо одлучи да се префрли на вообичаените работни методи и од 4 јуни 2020 година дозволува далечинско учество само во одредени случаи (на пр. самоизолација). Спротивно на тоа, **романскиот Сенат** првично ги одржуваше седниците онлајн и набрзо воспостави процедура за користење на учество на далечина преку користење на електронски средства, вклучително и далечинско гласање (по телефон), (Одлука од 30 март 2020 година). Од 15 мај 2020 година, во Сенатот се одржуваат пленарни состаноци преку хибриден режим и процедурите за далечинско електронско гласање сега се достапни за пратениците (Одлуки од 22 април 2021 година и 14 јуни 2021 година).

Другите земји членки на ЕУ, исто така, го прифатија учеството на далечина, преку дигитализација на парламентарните активности со цел справување со здравствената криза. На пример, **холандскиот Парламент** примени различни мерки во последните две години и моментално го користи методот со учество на далечина. На почетокот на пандемијата, холандскиот парламент одлучи да го намали бројот на пленарни седници како и нивно одржување со намален број членови (Одлука од 14.4.2020). Во мај 2020 година, беше донесена одлука за привремено преместување на пратениците во поголеми простории; и на 29 октомври 2020 година, конечно беше донесена одлука за измена на процедурите со цел овозможување на пратениците да учествуваат на пленарните седници физички или виртуелно. Оваа времена мерка во неколку наврати беше продолжена до 1 септември 2021 година, но влошувањето на епидемиолошката состојба во земјата предизвика холандскиот Парламент уште еднаш да го измени Деловникот за работа (16 ноември 2021 година) и повторно да воведе можност членовите да учествуваат и да гласаат од далечина на пленарната седница со важност до 1 февруари 2022 година.

Учеството на далечина беше овозможено на комисиските и пленарните седници и на **грчкиот Парламент** на почетокот на пандемијата, иако продолжувањето на постоечкото гласање на далечина (гласање по пошта) бараше измена на Деловникот за работа на парламентот донесен на 1 октомври 2020 година. Во грчкиот Парламент, далечинското учество се карактеризира со намалено присуство на членови во пленарната сала - во моментов од 300 членови, само 120 можат да учествуваат на пленарна седница. Исто така, секој што сака да учествува на пленарните седници и состаноците на комисијата мора да покаже валиден сертификат како доказ за целосна вакцинација, или негативен ПЦР или антиген тест.

Естонскиот Парламент, исто така, го користи моделот на далечинско учество веднаш по почетокот на пандемијата (16 март 2020 година) и ја прошири таа можност на пленарни седници преку измена на неговите постојани правила усвоени на 20 мај 2020 година (стапија на сила од 12 јуни 2020 година),

користејќи ја таа можност наизменично оттогаш (на пр. беше користен на пленарната седница одржана на 17 декември 2020 година и на сите пленарни седници одржани помеѓу 18 јануари и 20 мај 2021 година и 10 до 25 ноември 2021 година).

Во **бугарското Народно собрание**, учеството од далечина, исто така, е достапно во одредени случаи кога пратениците мораат да се изолираат или да се стават во карантин поради ковид-19. Во **хрватскиот Сабор** пак, Деловникот на парламентот беше изменет на 11 ноември 2020 година, со што беше дозволено да усвои посебни мерки, вклучително и употреба на електронски средства за учество од далечина, при што, доколку се работи за заразна болест, епидемија, се прогласува ризик од епидемија на заразна болест или пандемија на заразна болест од надлежен орган. Во примена на изменетите правила, Претседателството на Парламентот неодамна одлучи да дозволи учество на пленарни седници од далечина, во следниве случаи: пратеници кои немаат валиден сертификат за примена вакцина против ковид-19, оние кои не сакаат да бидат тестирани, за оние кои се во самоизолација и пратеници чија здравствена состојба ги става во поголем ризик за развој на потешки форми на ковид-19. Од сите други пратеници се бара да учествуваат лично.

Сепак, потребно е да се напомене дека сите овие промени не беа неконтроверзни. Моменталната верзија на Деловникот на хрватскиот Сабор беше усвоена по одлуката на Уставниот суд (Одлука бр. 20, октомври 2020 година) за претходна измена на Деловникот (30 април 2020 година) која предвидуваше намалување на бројот на пратеници кои учествуваат во собраниски постапки во случаи на епидемија или пандемија. Судот заседе став дека таквата мерка ги ограничува правата на пратениците кои нема да можат активно да учествуваат во собраниските дебати, а не беше оправдано со оглед на тоа што другите технички решенија – учество на далечина со користење на електронски средства – би им овозможило целосно учество во собраниските постапки. Како резултат на одлуката, сегашниот член 293(б) од Деловникот дозволува Претседателството на Парламентот да го намали бројот на пратеници кои учествуваат во собраниските процедури (моментално намален е нивниот број на 77), но го призна правото на оние пратеници кои не учествуваат лично во дебата и гласање по електронски пат, со што се почитува судската одлука.

Додека евентуалното намалување на бројот на пратеници кои учествуваат во работата на Парламентот беше контроверзно во Хрватска, вреди да се напомене дека одржувањето на собраниските седници од далечина беше една од позначајните правни контроверзии и во другите земји членки на ЕУ. Така на пример, во Франција, Уставниот совет го прогласи за неуставен амандманот на деловникот воведен од француското Собрание со кој се овозможува далечинско учество на пратениците на пленарни и комисиски седници во вонредни околности. Измената на Деловникот следеше по дискусиите на собраниските методи на работа во кризни ситуации во рамките на посебна работна група формирана од Конференцијата на претседателите на Националното собрание на 5 мај 2020 година. Усвоен на 1 март 2021 година, амандманот ѝ дозволи на Конференцијата на претседатели привремено да ги приспособи аранжманите за учество на пратениците во комисија и на јавни состаноци, вклучително и со користење на електронски средства, во случај на

исклучителни околности кои значително влијаат на условите за учество на пратениците. Одлуката на Конференцијата на претседателите требаше да биде усвоена по информирањето на претставниците на сите политички групи и требаше да се разгледува на секои 15 дена. Францускиот Уставен совет во својата одлука го сметаше амандманот за неуставен бидејќи новата одредба не прецизираше доволно каков вид прилагодувања би можеле да бидат усвоени од Конференцијата на претседатели и затоа Советот не можеше да утврди дали тие би го нарушиле правото на одредени пратеници да ги исполнат своите пратенички мандати (Одлука бр. 2021-814 DC, 1 април 2021 година). Оваа одлука на Уставниот совет го отежнува обликувањето на одредбите за итни случаи кои би можеле да послужат за прилагодување на процедурите на парламентот кон секаков вид на криза, а во исто време се обезбедува почитување на правата на одредени пратеници.

Сепак, вакви и слични проблеми може да се појават не само во моментот на изготвување на одредбите за итни случаи, но и при нивното применување доколку не се користат исклучителни мерки со кои се ограничуваат правата на пратениците како последно средство. Ова е прашањето што е во основата на неодамнешната одлука на Уставната ревизија на Советот на Врховниот суд на Естонија на далечински пленарни седници одржани од естонскиот Парламент помеѓу 10 и 25 ноември 2021 година (Одлука од 23 декември 2021 година, бр. 5-21-32).

На прашањето дали „убедливите причини“ ја оправдуваат одлуката за одржување пленарни седници од далечина во ноември 2021 година, Судот изјави дека седниците од далечина може да се одржуваат само по исклучок, кога пратениците биле спречени физички да се сретнат. Иако Судот се согласи дека епидемиолошката состојба во земјата беше загрижувачка во моментот на донесување на одлуката, исто така го зеде во предвид и фактот дека најголемиот дел од пратениците и собранискиот персонал се целосно вакцинирани и дека може да се преземат други мерки за одржување на физичкото присуство на собраниските состаноци (на пр. воведување социјално дистанцирање, намалување на бројот на пратеници, подобрување на вентилацијата, итн.). Затоа, во одлуката на Судот беше наведено дека режимот на далечинско учество општо применливо за сите пратеници не беше оправдано во тоа време, иако призна дека истото би можело да биде оправдано доколку се ограничи на одредени пратеници – како што се оние кои им припаѓаат на групи со висок ризик или кои имале медицински причини да не бидат вакцинирани. Одлуката ги истакнува ограничувањата на електронските средства за замена на обичен парламентарен состанок со физичко присуство на сите пратеници и се чини дека наметнува постепен и пропорционален пристап кон одлуките за приспособување на собраниските процедури на вонредни ситуации.

II.2 Намалување на бројот на пратеници кои учествуваат во собраниските активности

Како и во почетокот на пандемијата, некои национални парламенти на ЕУ сѐ уште се справуваат со предизвиците на јавно-здравствената криза преку обид

да се применат правилата за социјално дистанцирање како и намалување на бројот на пратеници кои учествуваат во собраниските постапки, било преку чисто политички аранжмани или формални измени на нивниот деловник за да се намали потребниот кворум за парламентот да биде во можност да донесува валидни одлуки. Вакво решение користи холандскиот долен дом кој што сеуште работи со намалено физичко присуство на пратениците на пленарната седница во пленарната сала со претставници на пратеничките групи кои гласаат во име на сите нивни групи. Гласовите по прозивка се земаат во групи од 50 членови за да се обезбеди социјално дистанцирање. Слично на тоа, двата дома на ирскиот парламент повторно се состануваат во нивните вообичаени места. Во оваа насока, потребно е учество на 50% од пратениците на пленарни седници во долниот дом, додека на пленарните седници во Горниот дом може да присуствуваат само 31 од 60 сенатори, плус спикерот. Комисиските состаноци се одржуваат со физичко присуство но само од претседателот, еден службеник и еден член на персоналот, а пратениците обично се приклучуваат виртуелно, појавувајќи се во просторијата за состаноци само за да гласаат, бидејќи не постои можност да се гласа од далечина.

Конечно, исто така, вреди да се спомне дека по краткото враќање на вообичаените пленарни правила, на 10 декември 2021 година германскиот Бундестаг одлучи да се врати на намален пленарен кворум – една четвртина од неговите членови (Дел 126а (1) од Деловник за работа на германскиот Бундестаг) – како што беше случај на почетокот на пандемијата. Спротивно на тоа, намалениот кворум на пратеници потребни за комисиските состаноци усвоен во раните денови на пандемијата не беше продолжен, но учеството од далечина остана како можност. Следствено, комисиите го исполнуваат потребниот кворум доколку мнозинството од нивните членови земаат учество преку физичко присуство или преку учество на далечина. (Дел 126а (2) во врска со 67 Деловник за работа на германскиот Бундестаг).

II.3 Барање на сертификат за вакцинација за влез во парламентите

На сличен начин како и во Европскиот парламент, некои национални парламенти бараат доказ за целосна вакцинација, закрепнување или ажуриран негативен тест за ковид-19 за да се овозможи влез во парламентарните простории или учество на пленарни седници и комисии. Иако во некои од парламентите овие барања се однесуваат единствено на надворешните посетители (на пр. Француско национално собрание и Сенат), во други парламенти овие барања се однесуваат и на пратениците, што само по себе предизвика голем број на контроверзии затоа што од една страна делува ограничувачки на правото на пратениците да го исполнуваат нивниот уставно загарантиран мандат. Ваквите барања варираат од парламент до парламент, како и последиците од непридржувањето кон нив.

Во оваа насока, заедно со грчкиот Парламент, веќе споменат погоре, и двата дома на италијанскиот Парламент, исто така, бараа валиден сертификат за целосна вакцинација против ковид-19, закрепнување или негативен резултат на антиген или ПЦР тест – за сите кои влегуваат во собраниските простории, вклучително и пратениците од 15 октомври 2021 година. Хрватскиот Сабор наметна слични барања од 15 ноември 2021 година, по влошувањето на епидемиолошката состојба во државата. На 14 ноември 2021 година,

парламентот на Летонија се приклучи во редот на националните парламенти на ЕУ за кои е потребен валиден сертификат за примена вакцина против ковид-19 за учество во собраниските процедури, со стапување на сила на Законот за привремени дополнителни барања за работата на пратениците и советниците од локалните совети (усвоен на 12 ноември 2021 година и на сила до 2 јули 2022 година). Бугарија е уште еден пример на земја која за влез во просториите на Парламентот бара доказ за вакцинација, закрепнување или негативен антиген тест не постар од 48 часа или негативен ПЦР-тест не постар од 72 часа од 24 јануари 2022 година.

Како последен пример, потребно е да се спомнат германскиот Бундестаг и австрискиот парламент кои одлучија да ги заострат нивните постоечки барања за учество на парламентарните состаноци и седници. Во германскиот Бундестаг, таканареченото 3G правило – доказ за целосна вакцинација, закрепнување или негативен резултат од тест не постар од 24 часа за антигенски тестови и не постар од 48 часа за ПЦР-тест - првично се применува на парламентарни состаноци како резултат на Генералната наредба на претседателот од 8 ноември 2021 година, а новата општа наредба усвоена на 11 јануари 2022 година, која се применува од 12 јануари 2022 година, предвидува примена на правилото 3G за секој кој влегува во просториите на Бундестагот и за примена на таканареченото правило 2G плус („2G+“) за оние кои учествуваат на пленарни седници или на комисии. Ова значи дека само на вакцинираните или оздравените лица кои биле негативни на тестот или кои примиле трета бустер доза им е дозволен пристап до пленарната сала и комисиските состаноци. Ако член на Бундестагот, или член на Сојузната влада или Бундесратот, не е вакциниран или закрепнал од ковид-19, тој/таа сè уште може да присуствува на пленарната седница и на комисиските состаноци од одредени назначени седишта, почитувајќи го правилото за растојание од 1,5 метар, но само ако таа или тој биле негативни на тестот за ковид-19. Во случај на комисиски состаноци членовите кои не исполнуваат ниту едно од овие барања, може да учествуваат и на далечина преку користење на електронски средства, како што е предвидено во Правилото 126а (2) и (3) од Деловникот за работа на Бундестагот.

Во австрискиот парламент од 14-ти јануари 2021 година, влез во затворените простории на парламентот е дозволен со почитување на правилото 2G - доказ за вакцинација или закрепнување – но постои и друго 2G+ правило, според кое се бара и дополнителен негативен ПЦР-тест не постар од 48 часа. Ова важи за оние кои присуствуваат на состаноците ако нивниот број изнесува повеќе од 25 луѓе. Постои исклучок од ова правило кој се однесува на одредени категории на луѓе, вклучително и пратениците од двата дома на Сојузниот парламент, Федералната влада и вработените кои работат за тие тела, бидејќи тие можат да влезат во затворените простории во парламентот, едноставно обезбедувајќи доказ за негативен ПЦР-тест не постар од 48 часа или негативен антиген тест не постар од 24 часа.

II.4 Враќање во нормала, со некои прилагодувања

Некои од парламентите на земјите членки на ЕУ одлучија да се вратат во нормала, но во повеќето случаи со одредени адаптации (на пр. Задолжително

носење на маски, средства за дезинфекција на рацете, проверка на телесна температура, на влезот во парламентот итн.), кои имаат за цел да обезбедат социјално дистанцирање или заштита на здравјето на пратениците и вработените во собраниските служби.

Како што веќе беше наведено, ова е случај во парламентите на **Романија** и **Естонија**, кои престанаа да го користат методот со учество на далечина кој што се однесуваше на сите пратеници. Слично на тоа, двата дома на полскиот Парламент, исто така, постепено се вратија на вообичаените работни методи. На почетокот на пандемијата, двата дома на полскиот парламент работеа врз основа на хибриден модел со ограничено присуство на пратеници во пленарната сала, но последната седница на Долниот дом користејќи го овој хибриден модел, со само 40 или 50 пратеници во пленарната сала, се одржа на 28 мај 2020 година, а од 2 јуни 2020 г. Долниот дом се врати на своите вообичаени работни аранжмани со сите пратеници присутни во пленарната сала. Полскиот Сенат продолжи да работи во две простории за да овозможи физичко дистанцирање до јули 2020 година, а седницата одржана на 11 август 2020 година беше првата одржана во една просторија.

Иако никогаш не го имплементираа методот за работа на далечина, туку имплементација на други методи како што се намалување на бројот на пратеници кои учествуваат на собраниските седници, на двата дома, **францускиот** и **италијанскиот Парламент** се примери за постепено враќање во нормала, исто така. На почетокот на пандемијата, **француското Национално собрание** го намали потребниот број пратеници за учество на седниците, со само неколку членови на кои им е дозволено да учествуваат на комисии и пленарни седници и проширени можности за гласање во име на друг. Бројот на членови на кои им е дозволено да бидат присутни на парламентарните активности се зголемуваа со текот на времето и по неуспешниот обид за воведување на методот за работа на далечина, собранието реши да се врати на вообичаените методи на работа во мај 2021.

Од јуни 2021 година, **францускиот Сенат**, исто така, постепено ги укина специјалните аранжмани кои се однесуваат на сенаторите, особено ограничувањата на физичкото присуство на сенаторите во салите за состаноци.

И двата дома на италијанскиот Парламент одлучија да се вратат на вообичаените методи на работење. Во италијанскиот Парламент по март и април 2020, кога врз основа на договор меѓу пратеничките групи, бројот на пратеници беше привремено намален, од мај 2020 година целосното присуство на сите пратеници е загарантирано со почитување на посебни мерки за одржување социјална дистанца и повисоко ниво на заштита меѓу пратениците.

Во таа насока, Комисијата за деловнички прашања на 7 мај 2020 година одлучи дека за пленарните седници ќе се користи поголема сала за сместување на 120 пратеници со цел да се почитуваат правилата за социјално дистанцирање. Сепак, треба да се напомене дека ваквата одлука е донесена врз основа на барање за сите кои што сакаат да влезат во парламентарните простории, да покажат сертификат за вакцинација против ковид-19. Потврдата за примена вакцина против ковид-19, донесена на 12 октомври 2021 година, беше проследена со одлука на Конференцијата на Претседателите од 27 октомври 2021 година наведувајќи дека собранието повеќе нема да ја користи

поголемата сала од 8 ноември 2021 година. И во италијанскиот Сенат, согласно одлуката донесена на 13 октомври 2021 година, со која се наложува задолжително покажување сертификатот за примена вакцина против ковид-19 како услов за влез во собраниските простории беше придружена со олабавување на мерките за социјално дистанцирање во Комората (Одлука бр. 414/XVIII, 18 октомври 2021 година).

Кипарскиот Парламент е уште еден пример за национален парламент во моментов чија што работа ги опфаќа вообичаените процедури, бидејќи одлучи да се откаже од методот на работа со намален број на пратеници – и одлучи да се пресели во поголеми простории од 19 мај 2020 година (одлука од 14 мај 2020 година), за да може повторно да ги воведе своите вообичаени работни процедури со целосно почитување на правилата за социјално дистанцирање. Конечно, **шведскиот Парламент** одлучи делумно да се врати на вообичаените работни методи во септември 2021 година, кога претседателот на Домот и лидерите на пратеничките групи одлучија да не го продолжат барањето од договорот од почетокот на пандемијата, со што се предвидуваше присуство на намален број на пратеници присутни во пленарната сала при гласањето (55 од 349). Иако најновите договори во врска со методите на работа на овој парламент ја задржаа можноста комисиите да се состануваат од далечина, тие не го намалија присуството на пратеници на пленарните седници. (Договор од 10 јануари 2022 година).

Изработила: Фросина Дониновска Сусинов

Согласна: Фани Коровешовска

Раководител на Парламентарен институт

____

Златко Атанасов

ЛИСТА НА ИЗВОРИ

1. Parliaments in emergency mode: Lessons learnt after two years of pandemic. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/698879/EPRS_BRI(2022)698879_EN.pdf

Насоки
за користење на истражувачките услуги
на Парламентарен институт
Кој ги користи услугите?
-пратениците
-работните тела
-советите
-пратеничките групи
-генералниот секретар
Зошто?
за обезбедување објективни и непристрасни информации заради:
-подобро аргументирање на ставовите;
- подобро запознавање со предлог-законите и другите акти;
-кристализирање на идејата за поднесување предлог-закон;
-учество на јавни настапи, комуникација со граѓани и дипломатски посети
Како?
со поднесување барање за истражувачки работи:
-во писмена форма (на пропишаниот образец, потпишан лично од корисникот)
-во електронска форма (преку системот на е-парламент)
Кому му се поднесува барањето?
на раководителот на Парламентарен институт
(за дополнителни појаснувања во однос на темата и рокот, истражувачот и раководителите се консултираат со корисникот при добивањето на барањето и во текот на изработката на истражувачката работа)
Какви услуги и препорачан минимален рок?
минимум работни дена:
-кратка информација 3
-хронолошки преглед 5
-тематски преглед 5
-компаративен преглед 7
-опширна информација 10
Што содржат истражувачките работи?
истражувачките работи се од информативна природа, политички неутрални и објективни, се фокусираат на факти и не содржат препораки, ниту сугерираат решенија
Што не може да биде побарано?
-правни совети и помош за индивидуални случаи;
-изработка на нацрт-закони или амандмани;
-информации од надлежност на други сектори во Собранието
parl.inst@sobranie.mk
070/409-544
070/352-474
070/320-349
070/320-348
071/305-384